

В І Д Г У К

**офіційного опонента на дисертацію Кисляка Олександра
Миколайовича «Процесуальний статус слідчого у кримінальному процесі
України», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Вивчення представлених Кисляком О.М. матеріалів дисертації та автореферату дають підстави стверджувати, що ним проведений ґрунтовний юридичний та криміналістичний аналіз теми, яка є однаково актуальною як для розвитку теорії криміналістики, кримінального процесу, так і в практичному вимірі, сформульовані змістовні висновки і пропозиції, що виносяться на захист. Такий попередній висновок підтверджується оцінкою роботи за основними параметрами, які висувуються щодо кандидатської дисертації на юридичну тематику.

Дана дисертація виконана з актуальної проблеми, що останнім часом привертає до себе увагу вчених різних галузей права. Автором розкрито правову регламентацію процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі в умовах воєнного стану, а саме: на початку досудового розслідування; під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження; при проведенні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, в частині фіксації кримінального провадження, під час складання й передачі обвинувального акта до суду, відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження; в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні апробованої системи методів та методик. Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку цілком відповідає загальним вимогам. Автор вміло провів порівняльні дослідження, обґрунтовано наводить у своїй праці наукові посилання та пропонує в контексті аргументації висновки, підготовлені за результатами проведеного наукового аналізу. В роботі в повній мірі враховано чинне національне законодавство. Теоретичні висновки зроблено на широкій основі результатів ряду галузей знань.

Емпіричну базу дослідження склали систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності Національної поліції України, Державного

бюро розслідувань (ДБР), Бюро економічної безпеки (БЕБ), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Офісу Генерального прокурора за 2015–2023 роки; зведені дані анкетування 343 респондентів (216 слідчих поліції, 87 прокурорів, 40 детективів) з таких обласних центрів, як - Дніпро, Запоріжжя, Київ, Миколаєв, Одеса, Суми, Харків.

Обсяг використаних у роботі бібліографічних джерел забезпечує належний рівень її інформативності.

В дисертації комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки положень, зроблено ряд теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано нові підходи та авторське бачення шляхів подальшого удосконалення наукових положень та отримано результати, що в сукупності спрямовані на розв'язання важливої наукової задачі – визначення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України з урахуванням воєнного стану та організаційно-структурних змін у правоохоронній системі.

До вагомих здобутків дисертанта, насамперед, слід віднести:

- 1) Визначено співвідношення «слідчого» та «детектива» у вітчизняній та зарубіжній практиці, з виокремленням критеріїв їх розмежування та взаємозв'язку, формулюванням відповідних авторських дефініцій й запропоновано реформування системи органів досудового розслідування в частині правової регламентації таких суб'єктів у кримінальному процесі України шляхом затвердження уніфікованого для теорії і практики статусу «детектив»;
- 2) Обґрунтовано концептуальний підхід в частині процесуальної нерівності статусу детектив-оперативний працівник та детектив-слідчий, що засвідчило нагальну необхідність врегулювання процесуальних норм шляхом розширення, у тому числі і повноважень детектива-оперативного працівника, та надання можливості слідчим самостійно ініціювати проведення оперативно-розшукових заходів;
- 3) Надано поняття «процесуальний статус слідчого у кримінальному процесі» як системи закріплених у Кримінальному процесуальному кодексі України повноважень, обов'язків, відповідальності та гарантій діяльності уповноважених осіб), що відображає їх фактичне положення у правовідносинах з іншими учасниками кримінального процесу під час захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування;
- 4) Здійснено систематизацію прав та обов'язків слідчого: основні (процесуальні – закріплені кримінальним процесуальним законом, регламентують діяльність та прийняття рішень у кримінальному провадженні),

забезпечувальні (організаційно-управлінські – закріплені відомчими нормативно-правовими актами, які визначають повноваження та шляхи їх реалізації, регулюють діяльність слідчого при взаємодії з керівником органу досудового розслідування, процесуальним керівником, співробітником оперативного підрозділу та іншими суб'єктами) та спеціальні (обов'язки, характерні для окремо взятих органів досудового розслідування, зокрема Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України);

5) Сформульоване концептуальне бачення необхідності до повноважень слідчого віднести: встановлення причин й умов, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, у зв'язку з чим ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України доповнити п. 8, а також направлення подання в кримінальному провадженні про їх усунення до суду як додаток до обвинувального акту (ч. 4 ст. 291 Кримінального процесуального кодексу України доповнити п. 6 та новою ст. 291-1 «Подання дізнавача, слідчого, детектива, прокурора в кримінальному провадженні»); доручення проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій відповідним оперативним підрозділам; ініціювання перед прокурором питання про звільнення від кримінальної відповідальності; застосовування за погодженням із прокурором заходів забезпечення кримінального провадження у випадках, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України, а також закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України;

6) Розкрито правову регламентацію процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі в умовах воєнного стану, а саме: на початку досудового розслідування; під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження; при проведенні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, в частині фіксації кримінального провадження, під час складання й передачі обвинувального акта до суду, відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження; в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Зокрема, науково обґрунтовано розширення самостійності та незалежності слідчих в частині прийняття рішення щодо освідування особи (ст. 241 Кримінального процесуального кодексу України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 Кримінального процесуального кодексу України), візуального спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 Кримінального процесуального кодексу України); самостійного застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження (особисте зобов'язання, привід, тимчасовий доступ до речей та документів); проведення освідування в умовах воєнного

часу без дозволу прокурора з подальшим його інформуванням протягом доби; закріплення порядку фіксації результатів здійснення тимчасового доступу до речей і документів як для слідчого, так і захисника чи адвоката-представника потерпілого, виключно у протоколі, до якого як додаток може додаватися опис вилучених речей і документів.

Дисертантом розкрито стан наукових досліджень проблем та здійснено періодизацію генезису нормативно-правового забезпечення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі. Наголошено, що під процесуальним статусом слідчого у кримінальному процесі запропоновано розуміти систему закріплених у КПК України повноважень, обов'язків, гарантій та відповідальності службової особи органу Національної поліції, органу безпеки, органу ДБР, органу БЕБ, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ, що відображає її фактичне положення у правовідносинах з іншими учасниками кримінального процесу під час захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування. Певним елементом новизни є віднесення до структури процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі функції і завдання; компетенцію і повноваження, якими наділений слідчий для реалізації покладених на нього функцій і завдань кримінального провадження; гарантії (засоби, які забезпечують можливість реалізації поставлених перед ним завдань, функцій і повноважень); відповідальність, яка передбачена законом за неналежне (умисно, або випадково) виконання завдань, функцій, зловживання наданими повноваженнями тощо (від дисциплінарної до кримінальної).

У роботі вірно акцентовано, що результат процесуальної діяльності слідчого залежить як від наданих у КПК України повноважень задля досягнення мети кримінального судочинства, так і від узгодженості відповідної діяльності з наданими повноваженнями, а тому аргументовано, що для встановлення оптимального балансу в роботі органів кримінальної юстиції, забезпечення повноти та оперативності кримінального провадження, розвантаження слідчих суддів й посилення самостійності та незалежності слідчих, необхідно такому суб'єкту надати право: приймати рішення щодо освідування особи (ст. 241 КПК України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України), візуального спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України); самостійно застосовувати такі запобіжні заходи як особисте зобов'язання, привід, тимчасовий доступ до речей та документів. Запропоновані законодавчі зміни орієнтовані, в першу чергу на ті заходи забезпечення кримінального

провадження, слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії та рішення, порядок застосування яких, сьогодні у кримінальному провадженні має невиправдану практичну ускладненість.

Дисертантом наголошено, що забезпечення швидкого, повного й неупередженого дослідження обставин кримінального провадження і прийняття у ньому законного кінцевого рішення можливо лише шляхом наділення слідчого загальними та спеціальними гарантіями службової діяльності. До загальних гарантій віднесено: самостійність; владний характер повноважень; нагляд та судовий контроль; можливість оскаржити рішення, дії чи бездіяльність прокурора та оскарження ухвал слідчого судді, а до спеціальних: незалежність, яка забезпечується, зокрема, конкурсними засадами прийому на роботу; належними умовами оплати праці; визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки слідчих, їх близьких родичів, майна.

Одним із важливих аспектів удосконалення процесуального статусу слідчих, та в цілому органів досудового розслідування, є оптимізація їх системи для підвищення ефективності реалізації завдань кримінального провадження. З урахуванням зарубіжного досвіду (на прикладі вже діючих у європейських країнах та США, зокрема, Федеральне Бюро Розслідувань) запропоновано створення «Національного бюро розслідувань» в рамках Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України (2023 р.). Нова організаційно-функціональна установа, об'єднає усі органи досудового розслідування визначені КПК України із принциповою моделлю зовнішнього та внутрішнього управління (на прикладі вже діючої в НАБУ).

Позитивним такого концептуального підходу є прийняття Закону України «Про правовий статус слідчих та органи досудового розслідування», в якому автором запропоновано встановити єдине тлумачення та вичерпний перелік органів досудового розслідування, їх компетенції, а також регламентувати статус слідчих й державні гарантії щодо їх професійної діяльності.

Основні положення, висновки, рекомендації в повній мірі доведено дисертантом до широкої громадськості в опублікованих наукових працях та авторефераті. Викладені в авторефераті та дисертації основні положення дослідження є ідентичними. Результати проведеного дослідження вже частково знайшли своє втілення в практичній діяльності правоохоронних органів, що засвідчується відповідними актами про їх впровадження, а також можуть бути використані в науковій роботі, зрозуміло, в освітньому процесі юридичних навчальних закладів, а також у подальших наукових дослідженнях.

Зроблені наукові висновки є достовірними, аргументованими та належним чином обґрунтованими. Крім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки, рекомендації, які в сукупності і забезпечують цілісність проведеного дослідження, результати якого апробовано на науково-практичних конференціях та в повній мірі відображено у авторських публікаціях, серед яких п'ять – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, та одне – у періодичному виданні іншої держави. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Разом з тим, загальне позитивне враження про дисертацію не виключає наявності положень, які притягують світло полеміки. Тому, констатує наявність усіх необхідних для такого рівня наукової роботи моментів, слід відзначити, що вона містить деякі дискусійні, спірні або ж такі, що потребують додаткових уточнень положення:

1. Зрозуміла позиція автора, що слідчі перебувають під подвійним контролем, зокрема, контролем керівника органу досудового розслідування і процесуальним керівництвом прокурора. Хотілося почути від дисертанта його бачення спрощення системи контролю за діяльністю слідчого.
2. Не зрозуміла позиція автора щодо прийняття рішення про проведення освідування в умовах особливого режиму досудового розслідування під час воєнного стану.
3. Аналізуючи норми КПК України дисертант наголошує на проблемних питаннях у діяльності слідчих, зокрема щодо тимчасового доступу до речей і документів. Хотілося почути позицію автора щодо правового інструменту вирішення цього питання.

Перераховані, як і деякі інші зауваження мають дискусійний характер і, як на нас, складають підґрунтя до наукової дискусії під час захисту дисертантом свого дослідження і дадуть можливість проявити йому свій науковий потенціал та уміння вести наукову дискусію.

Таким чином, незважаючи на висловлені вище застереження і побажання, та враховуючи викладені вище позитивні характеристики дисертації є підстави зробити висновок, що дисертація «Процесуальний статус слідчого у кримінальному процесі України» написана на достатньо високому науковому й методологічному рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, та має наукову цінність й практичну значимість.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК: дисертація Кисляка Олександра Миколайовича «Процесуальний статус слідчого у кримінальному процесі України», є самостійно підготовленою, завершеною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано ряд нових науково-теоретичних результатів, що у своїй сукупності дозволяють вирішувати конкретну наукову задачу щодо поняття та

структури «процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі»; дана робота відповідає вимогам, сформульованим у п.п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Кисляк Олександр Миколайович, при успішному захисті, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

Начальник відділу Департаменту нагляду за додержанням законів органами Державного бюро розслідувань Офісу Генерального прокурора, кандидат юридичних наук

Іван СИВОДЕД